

BØGER OG PRISER

siden Aarhundredskiftet

Priskurverne for de gamle bøgers vedkommende gaar i bølgelinjer, nogle literaturgrupper stiger, andre synker - om dette og beslægtede emner skriver antikvarboghandler Volmer Rosenkilde.

SKAL man fremstille Situationen i Dag inden for Bogmarkedet, og den Udvikling, der har frembragt Øjeblikkets Tilstand, er det nødvendigt at begynde med en Betragtning af Prisudviklingen, et sikkert Spejlbillede af Bogsamlerens Ønsker.

Ser man skematisk paa de Bogpriser, der siden Aarhundredskiftet er opnaaet i Danmark, fremkommer en ret mærkelig Kurve. De første Aar holdt nogenlunde samme Linie som Slutningen af det 19. Aarhundrede. Man erindrer Emil Hannovers Udtalelse i »Om at samle paa Bøger« fra 1891: »Her til Lands drives den Kunst at samle paa Bøger med ringe Iver, ringe Alvor og ringe Held.« Priserne var derefter. Auktionen over Etatsraad F. S. Bangs store Bogsamling var dengang netop afsluttet, det er derfor fristende at anføre nogle enkelte Priser som Illustrationsmateriale. Masius' Ligtale over Gyldenløwe, der er en af sin Tids skønneste Frembringelser inden for Boghaandværket, var at købe for 21 Kr. Thomas Kingos versificerede Beskrivelse af Kronborg - en litterær Raritet, som kun et Faatal opnaar at stifte Bekendtskab med - fik Hammerslag for 6 Kr. Ingemanns »Morgensange for

Børn« blev sammen med »Morgen- og Aftensange« solgt for 50 Øre. Thurah's Beskrivelse over Bornholm opnaaede 7 Kr., mens »Amager« af samme Forfatter var at faa for 4 Kr. Som man ser, satte man ikke megen Pris paa gode Bøger. Saa sent som i 1901 var Originaludgaven af en af Anders Sørensen Vedels Taler at købe for 50 Øre, og hans 100 Viser blev solgt for 2 Kr. Et fint Eksempplar af Saxo 1514 opnaaede dog 70 Kr., efter den Tids Vurdering en formidabel Sum for en dansk Bog.

I 1917 kunde H. O. Lange med Henblik paa Hannovers Afhandling skrive: »Siden den Tid er Samlerlysten og Interessen for den gode, den smukke, den sjældne Bog mangedoblet i vort Folk.« Og den forøgede Interesse fulgtes af en jævnt glidende Prisstigning, der begyndte omkring 1910 og kulminerede i Midten af Tyverne.

Siden denne Kulmination er Priserne for almindelige Eksemplarer med enkelte Undtagelser ikke undergaaet synderlig Forandring. I Betragtning af, at det at samle paa Bøger efterhaanden er den mest udbredte Samlervirksomhed, er det ret bemærkelsesværdigt.

Midten af Tyverne var lykkelige Aar for danske Bog-samlere. En Mængde fremragende Biblioteker blev i disse Aar solgt enten ved Auktion eller gennem Antikvarerne, der jo ogsaa er Auktionernes største Købere. Jeg behøver blot at nævne Samlinger som Knud Scavenius', Sigurd Wandels, L. E. Bruns, M. Lorenzens, Norman H. Hansens, Godsbibliotekerne paa Gjorslev, Hvedholm, Holsteinborg og mange andre. En Del fremkom paa naturlig Maade ved Ejerens Død, andre Salg opstod som Følge af de vanskelige og stærkt svingende økonomiske Forhold.

De høje Priser viste, at Bøger kunde have en betydelig Handelsværdi og fristede en Del til at afhænde, hvad tidligere Generationer havde samlet.

Da der paa denne Maade blev Lejlighed til at foretage en sammenlignende Vurdering, som hverken før eller siden, er det ganske naturligt, at disse Aar maatte sætte Skel i Vurderingen. Værker, som man før kun havde set med mange Aars Mellemlum, viste sig pludselig i flere Eksemplarer, og de nogenlunde faste Priser viste dels, at Efterspørgslen svarede til Tilbudet, dels tydede det paa, at Situationen var ret holdbar, hvad der styrkede Interessen.

Samtidig gav Tidens Bogrigelighed Anledning til en Ændring i Samlingernes Art.

Universalbibliotekerne blev færre, det blev uoverkommeligt at skabe blot nogenlunde fyldige Grupper inden for alle Felter. I højere Grad end før samlede man sig om den Litteratur, der stod en nærmest. Der er derved opstaaet en Række fremragende Specialsamlinger, enkelte af en saadan Kvalitet, at de er paa Højde med de bedste Verden over.

En saadan Specialisering fører mange andre Ting med sig. En Række Litteraturomraader, der i de encyklopædiske Samlinger i det mindste skulde være repræsenteret ved Hovedværkerne, er ikke saa eftertragtede i Specialsamlingerne, Resultatet er blevet lidt lavere Priser paa disse Ting, særlig mærkbar inden for Skønlitteraturen. End ikke de største af vore Forfattere som Oehlenschläger, Baggesen, Wessel, Ewald og tildels Holberg har undgaaet en Devaluering. H. C. Andersen er maaske lige undtaget, til Dels grundet paa Udlandets voksende Interesse for ogsaa

at eje oprindelige danske Udgaver af Eventyrforfatterens Produktion.

Denne Nedgang gælder dog kun de almindelige Eksemplarer. Specialiseringen har nemlig ogsaa medført, at man i højere Grad tager Hensyn til Eksemplarernes Tilstand. Det fremragende honoreres. Renhed, smukke samtidige Bind, Papirstørrelse, Dedikationer eller lignende værdsættes højere end tidligere - en Udvikling, hvor vi blot har fulgt de større Lande. Man skal maaske ikke have saa store Samlinger, men det, man skal have, skal være godt. Det medfører naturligvis en Uensartethed i Prisen for den samme Bog i forskellige Eksemplarer. Et af H. C. Andersens almindelige Skrifter kan maaske erhverves i et udmærket Eksempel til nogle faa Kroner. Men bærer Omslaget en Dedikation fra Forfatteren, kan Bogen næppe købes under 100 Kr. - endda der vist ikke er nogen større dansk Forfatter, der har skrevet saa mange Dedikationer som H. C. Andersen.

Et Eksempel paa hele denne Udvikling giver afd. Direktør J. Munthe-Bruns Bibliotek, der er tilvejebragt gennem en Menneskealder. Langt den overvejende Del af den ældre Litteratur er erhvervet uden skyldig Hensyntagen til Eksemplarernes Beskaffenhed. Men de seneste Anskaffelser viser, at Ejeren har købt med større Kritik. Hvis de seneste Aars Synspunkt havde været gældende fra Begyndelsen - paa en Tid, hvor fremragende Eksemplarer var at faa for smaa Penge - havde det været en af vore skønneste Samlinger. Det har hverken manglet paa Arbejde eller Omhyggelighed, men der er først taget Hensyn til Sagens æstetiske Side paa et meget sent Tidspunkt.

Vor Tids større Krav til Bøgernes Ydre - baade i æstetisk og praktisk Henseende - har ogsaa sat sig Spor i vore offentlige Biblioteker, hvis Indbindinger er langt mere varierede og smukke end det 19de Aarhundredes triste Parade af brunt og sortfarvet Faareskind. Et Par af vore Musæumsbiblioteker er endog smaa Mesterværker i den Retning.

Man maa selvfølgelig ogsaa tage sig i Agt for at stille saadanne Fordringer, at de ikke kan opfyldes. Det maa ikke forglemmes, at et tilsyneladende mindre fint Eksempplar gennem Ejermærker, Indbinding, Annotationer eller lignende ofte kan være af større Interesse end et absolut dadelfrit Eksempplar.

Tyvernes Rigdom af sjældne og skønne Værker var lidt af et isoleret Fænomen, frembragt af usædvanlige Forhold. De senere Aar har ikke bragt tilnærmelsesvis saa stort nyt Udbud, det meste af det er Gengangere fra hine gyldne Tider. Store Dele fastlægges efterhaanden i offentlige Biblioteker, andet forsvinder i Udlandets Samlinger, og det er derfor et Spørgsmaal, om det ikke vil lønne sig i Fremtiden at agte paa det hæderlige Eksempplar, der hidtil er blevet negligeret som den grimme Ælling. Det kunde dog maaske en Dag blive til en højt estimeret Svane. Baade de store offentlige og private Samlinger, der er skabt af interesserede Slægter og forøget Generation efter Generation, er i vore Dage bogstaveligt alle gennemgaaet af kyn-dige Hænder, saa man nogenlunde ved, hvad de indeholder og hvad der kan være Tale om kan komme i Handelen. Og det er ikke saa forfærdeligt meget nyt Materiale, man kan vente sig; hvad der i Øjeblikket befinder sig paa pri-

vate Hænder er stort regnet, hvad vi har set fremme de sidste 15-20 Aar, og nogen Udsigt til, at en af de efterhaanden faa gamle Slægtssamlinger skulde komme i Handelen, er der ikke.

Særlige Omstændigheder har periodisk skabt Efterspørgsel efter bestemte Litteraturgrupper. Den store Interesse for Grønland under Haag-Sagen og de forudgaaende Aar affødte en mærkbar Interesse for Grønlandslitteraturen. Ved de fleste større Universiteter Verden over forelæses der over den oldnordiske Litteratur, hvis Kilder har Rod paa Sagaøen. Det har resulteret i en overvældende, moderne Litteratur om disse Emner og et øget Behov efter tidligere Tiders Undersøgelser.

Bogtrykkerkunstens tidligste Frembringelser, Incunablerne, der for 10-15 Aar siden var drevet højt op paa Grund af meget store Indkøb fra amerikansk Side, er kommet ned i et mere naturligt Leje, saa det igen er muligt for almindelige Samlere at se dem repræsenteret i Biblioteket. Incunablerne viser et af de interessanteste Afsnit i Bøgernes Historie, og til Trods for, at de med lidt Arbejde kan berede deres Ejere de største Glæder, er de et omtrent udyrket Omraade i Danmark. Bogtrykket bredte sig i Middelalderen over Europa, næsten som en Vifte der folder sig ud, Stiludviklingen kan følges i det skiftende Typemateriel, det skønne og strenge Satsbillede er ofte af en kunstnerisk Renhed og Kraft, som kun faa af Nutidens Presser er i Stand til at frembringe. Men maaske er den manglende Interesse for Middelalderens Frembringelser et nationalt Træk; det paastaas, at en tilsvarende Kølighed ogsaa gør sig gældende over for denne Tidsalders andre kunstneriske

Frembringelser. Det 15de Aarhundredes Linievirkning er ellers langt mere i Pagt med vor Tids Kunst og Arkitektur end f. Eks. Stilen i det 18de Aarhundrede, hvis elegante og forfinede Frembringelser derimod er mere eftertragtede og højt værdsatte. Man tænker blot ikke altid paa, at det kunstfærdige Indhold ogsaa kræver en elegant Indfatning.

Samlingernes Specialisering har medført, at deres Ejere kan koncentrere sig om de enkelte Emner og derfor bedre har Mulighed for at skelne mellem godt og ondt. Udgivelsen af en Række fremragende bibliografiske og boghistoriske Arbejder har haft meget stor Betydning og lettet Undersøgelserne. Ehrencron-Müllers Forfatterlexicon, Dr. Laur. Nielsens Bibliografier over den danske Litteratur før 1600, Overbibliotekar Svend Dahls mønstergyldigt redigerede Aarbog for Bogvenner og Bogvennen, samt en lang Række andre Arbejder viser og støtter den videre Interesse for Bøgerne og deres Historie. Der kan være Grund til at nævne, at Aarbog for Bogvenner vist er det første periodiske Skrift, der som særskilt Afdeling har bragt en overskuelig og anvendelig Oversigt over Bogpriser, og kun England og Tyskland ejer tidligere, tilgængeligt Oversigtsmateriale.

I 1891 skrev Emil Hannover, at uden Bibliografier over den Art Værker, man paatænker at samle, burde ingen Bibliofil begynde sit Bibliotek. Det kunde ellers være vanskeligt nok dengang, fordi det bibliografiske Materiale paa mange Punkter var mangelfuldt. Det har som nævnt ændret sig til det bedre. Ejede man et nordisk Sidestykke til J. C. Brunets stadig fortræffelige Universalbibliografi,

Manuel du libraire et de l'amateur des livres, der kunde give Oplysninger om Illustrationer, Særudgaver, følge de enkelte Eksemplarer fra Samling til Samling, opnaaede Priser etc., vilde det næsten være fuldkomment. —

I en Hilsen til Norsk Bibliofilis utrættelige Agitator, Olav Myre, indleder Overbibliotekar Wilhelm Munthe med følgende Linier: »Antikvarbokhandel og bokauksjoner er nasjonale kulturmaalere like så vel som teater og videnskap. En høi standard på disse områder er tegn på at folket har en litterær arv som det akter og ærer, - at det har en boklig erindring, en levende intellektuel tradisjon.« Disse Ord fra Lederen af Norges Universitets- og Rigsbibliotek burde staa manende over enhver Antikvars og Bogauktionsleders Arbejdsbord. Antikvarboghandlerne er af Hensyn til stærk indbyrdes Konkurrence tvunget til at yde det mest mulige for deres Kunder. At afholde Bogauktioner i Danmark kræver et vanskeligt opnaaeligt Privilegium, hvorfor man ser samtlige Auktions salg foregaa gennem to københavnske Firmaer.

Køber man en Bog efter et Antikvarkatalog, og der viser sig Fejl i Katalogiseringen, maa Antikvaren undgælde for Fejltagelsen. Ved Køb paa Auktion stiller Forholdet sig noget anderledes. Auktionarius bortsælger anden Mands Ejendom og er ikke ansvarlig for de Fejltagelser eller Mangler, der findes i Bøgerne. Den stærke Kritik, Auktionskatalogerne fra Tid til anden har været udsat for, viser, at man uden videre vil overføre de for Antikvarens Katalog gældende Regler til Auktionskataloget. Blandt andet har der været henvist til, at dette er Praxis i Udlandet.

Ved de store udenlandske Bogauktioner er kun de dyrere Bøger anført i Katalogerne, og Reglen er, at enhver Reklamation modtages inden for 30 Dage, forudsat at Manglerne er overset af Auktionshuset og derfor ikke anført i Kataloget. Alle billigere Bøger er enten underhaanden solgt samlet til Antikvarerne eller leveres som Tilgift til de dyrere Værker uden at være anført med Titel i Kataloget, og paa saadanne Tilgifter modtages Reklamationer naturligvis ikke.

Ved de danske Bogauktioner stilles godt og daarligt til absolut Bortsalg Side om Side. Og det kan ikke med Rimelighed forlanges, at en Samling paa 500 Numre, hvoraf de 300 sælges til Priser mellem 30 Øre og 1 Kr., skal være kollationerede eller sælges med Garanti for Fuldstændighed. Men alle lidt mere kostbare Numre bør være gennemgaaet inden Auktionen; det drejer sig sjældent om saa mange, at det kan siges at være uoverkommeligt. Det burde være en Selvfølge, at naar en Køber afgav sit Bud, kunde han være ganske sikker paa, at det ikke var en defekt Bog, han eventuelt blev Ejer af.

Det har været hævdet, at den Pris, man kan opnaa for at affatte et Auktionskatalog, er saa lav, at den ikke tillader et større Arbejde med de enkelte Numre. Og hvis man forhøjede Katalogiseringsprisen, saa det blev muligt at forbedre Auktionskatalogerne, vilde der altid være en eller anden, der tilbød at gøre dette Arbejde billigere og derfor daarligere. Der er hertil at sige, at et Auktionshus altid maa være Herre over, hvilket Katalogiseringsarbejde, det vil modtage. I Udlandet forlanger ethvert Auktionshus selv at ville foretage Katalogiseringen og kan derfor ogsaa

tage Ansvaret. Herhjemme kan en Blandingsauktion paa 20 Samlinger teoretisk være katalogiseret af lige saa mange Personer. Og det kan naturligvis ikke give noget betryggende Arbejde, med mindre Auktionshusene opstiller bestemte Regler, som det selv følger, og som det forlanger, alle andre skal følge. Og en af de første Regler bør være, at alle bedre Bøger skal være kollationerede. Samtidig bør man lade det Firma, der har foretaget Opskrivningen, bære Ansvaret for sit Arbejde. Det falder da ganske af sig selv, at der beregnes en Særpris eller flere forskellige Særpriser for Opskrivning af saadanne Numre.

Fra Auktionernes Side har man ment, at Kollationeringen var overflødig, fordi der før Salget afholdes offentligt Eftersyn, hvor enhver kan overbevise sig om Eksemplarerens Fuldstændighed. Det lader sig vel gøre med de Værker, man paa Forhaand har udset sig, men enhver, der har overværet en Bogauktion, ved, at man under selve Auktionen mange Gange lader sig friste til at byde paa mange andre Numre, end man oprindelig havde udset sig, - forhaabentlig ogsaa til Glæde for Auktionarius. Og helt haabløs er Situationen naturligvis for en udenbys boende Samler, der enten sender sine Bud direkte til Auktionshuset eller en Kommissionær, der maaske modtager dem umiddelbart før Auktionens Begyndelse. Og endelig maa man ikke negligere den Mulighed, at et Værk kan blive ukomplet under Eftersynet; det er jo ikke ualmindeligt at et og andet forsvinder inden det naar frem til Auktionsbordet. - At afholde Bogauktioner er en Form for Antikvarboghandel. Auktionerne maa derfor følge med Udvik-

lingen, og ikke som hidtil drive Handel efter fuldkommen forældede Principper.

Et Fremskridt er det, at Auktionskatalogerne i højere Grad end tidligere er inddelt i Fag, men endnu savnes et Sagregister, som det ses i de svenske Auktionskataloger; det vilde gøre de ofte voluminøse Kataloger over Blandingsauktioner mere overskuelige.

Efter enhver bedre Bogauktion nævner Dagspressen forskellige af de opnaaede Priser, men i Reglen uden nærmere at begrunde hvorfor Eksemplarerne har opnaaet netop denne Pris. Da Auktions- og Samlerpsykologi foruden at være meget interessant og afvekslende samtidig er populær, vilde det sikkert være godt Stof for Dagbladene at gaa nærmere ind paa en Begrundelse af nogle af de opnaaede Priser.

Hvis ikke ydre Omvæltninger spiller ind, vil de første Aar næppe bringe store Ændringer inden for Bogsamlerens Virke og Vurdering. Det har været omtalt, at saafremt Danmarks største nuværende Privatsamling, skabt af afd. Grosserer H. I. Andersen, kom i Handelen, vilde den indbringe omkring $\frac{3}{4}$ Mill. Kr. - Halvdelen af, hvad samtlige Bogauktioner i Danmark indbragte i Tiaaret 1919-28. I saa Fald mener jeg, at der først skulde indtræffe en ganske overvældende Omvurdering og Prisstigning, og jeg kan ikke se Tendenser i den Retning. Paa Auktionen over en Del af Lerchenborgs Bibliotek opnaaedes ganske vist, tildels paa Grund af Slægten Lerches Interesse for Samlingen, nogle abnorme Priser for relativt almindelige Ting, f. Eks. 225 Kr. for Christian V's danske Lov 1683, og 630 Kr. for et ingenlunde dadelfrit Eksemplar af Chri-

stian IV's Bibel 1632, men disse Priser er ikke norm-givende. Paa Auktionen over Musæumsdirektør Karl Madsens Bøger opnaaede Særeksemplarerne, f. Eks. Tryk paa særligt Papir, ubeskaaret Tilstand, Dedikationer o. s. v. meget høje, ja tildels forbløffende Priser. De mere jævne Eksemplarer solgtes derimod meget rimeligt.

Men Bogsamlervirksomheden er i Øjeblikket i sund og god Udvikling, der skal meget stærke Paavirkninger til at demoralisere den.

Cand. mag. Stibolts Bøger, der solgtes kort efter, var en af de smukkeste Samlinger, der længe har været fremme. Eksemplarerne var gennemgaaende udsøgte, ofte paa særligt Papir og i skønne samtidige Bind. Naar Priserne med enkelte Undtagelser alligevel var jævne, maa det sikkert ses som en Reaktion efter Karl Madsens stærkt opreklamerede, men kvalitetsmæssigt ikke tilnærmelsesvis saa smukke Bibliotek. Auktionspriser er desværre ikke alene afhængige af den Genstand, der sælges, men ogsaa af hvem den har tilhørt og den Omtale, den kan opnaa.

VOLMER ROSENKILDE